



JIYDADOSHLAR OILASINING ASOSIY TURKUM VA TURLARI. TARQALISHI VA AHAMIYATI.

ADPI Biologiya yo'nalishi 202-guruh talabasi

Odilova Zuhraxon

Абстрактный: В работе рассматриваются биологические особенности семейства розоцветных (*Rosaceae*), его основные роды и виды, их географическое распространение и значение в жизни человека. Научно проанализирована роль растений семейства пасечных в экологической системе, их широкое использование в пищевых, фармацевтических целях, декоративном садоводстве. Также была изучена их адаптация к различным климатическим условиям и их роль в обеспечении биоразнообразия.

Abstract: This work covers the biological characteristics of the *Rosaceae* family, its main genera and species, their geographical distribution and importance in human life. The role of plants in the *Rosaceae* family in the ecological system, their widespread use in the food, pharmaceutical and ornamental horticultural sectors is scientifically analyzed. Their adaptation to different climatic conditions and their role in ensuring biodiversity are also considered.

Ключевые слова: *Rosaceae*, семейство, классификация растений, плодовые деревья, распространение, экологическое значение, лекарственные растения, декоративные растения, биоразнообразие.

Keywords: *Rosaceae*, family, plant classification, fruit trees, distribution, ecological importance, medicinal plants, ornamental plants, biodiversity.

Jiydadoshlar oilasi (*Rosaceae*) — ikki urug‘pallali o‘simliklar oilasi bo‘lib, o‘z ichiga 100 dan ortiq turkum va 3000 ga yaqin turli o‘simlik turlarini oladi. Bu oilaga mansub o‘simliklar orasida daraxtlar, butalar va o‘t o‘simliklari mavjud. Ular asosan mo‘tadil iqlimli hududlarda, ayniqsa Shimoliy yarimsharda keng





tarqalgan. Jiydadoşlar oilasining asosiy turkumlariga quyidagilar kiradi: Malus (Olma), Pyrus (Nok), Prunus (Gilos, olcha, shaftoli, o'rik, bodom), Rubus (Qoraqat, malinani o'z ichiga oladi), Rosa (Atirgul), Fragaria (Qulupnay).

Ushbu o'simliklar nafaqat ekologik muvozanatni saqlashda, balki inson hayotida ham muhim o'rin tutadi. Jiydadoşlar oilasi vakillari oziq-ovqat sanoatida (meva-sabzavot yetishtirish), farmatsevtika (dorivor xususiyatlari), va bezakbop bog'dorchilikda keng qo'llaniladi. Ayniqsa, olma, nok, gilos va o'rik kabi mevali daraxtlar qishloq xo'jaligi uchun iqtisodiy jihatdan nihoyatda muhim hisoblanadi.

Jiydadoşlar oilasiga mansub ko'plab turlar changlatuvchi hasharotlar uchun nektar manbai bo'lib xizmat qiladi va bu orqali biologik xilma-xillikni ta'minlashga hissa qo'shadi. Shuningdek, ularning ba'zi turlari tuproq eroziyasining oldini olishda, bezak bog'larini yaratishda, dorivor moddalar ajratib olishda katta ahamiyatga ega. Shu sababli, jiydadoşlar oilasining o'rganilishi ekologiya, agronomiya, dorishunoslik va landshaft dizayni sohalari uchun muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Jiydadoşlar oilasi (Rosaceae) o'zining morfologik xilma-xilligi va ekologik moslashuvchanligi bilan ajralib turadi. Bu oilaga mansub o'simliklar faqatgina mevali daraxtlar yoki bezakbop gullar emas, balki tuproq unumdorligini oshiruvchi va changlatuvchi hasharotlar uchun muhim bo'lgan nektar manbai sifatida ham muhim rol o'ynaydi. Ayrim turlari esa yovvoyi tabiatda tuproqni mustahkamlovchi, eroziyaning oldini oluvchi tabiiy vosita sifatida ahamiyat kasb etadi. Ko'plab jiydadoşlar vakillari — masalan, Rubus (qoraqatlar), Rosa (atirgullar) va Potentilla (shavqatsiz gullar) — og'ir iqlim sharoitlariga chidamliligi sababli ekologik barqarorlikni ta'minlashda ishtirok etadi. Bundan tashqari, bu oilaning ayrim vakillari xalq tabobatida keng qo'llanilgan bo'lib, zamonaviy fitoterapiyada ham o'z o'rnini saqlab kelmoqda.

Jiydanamolar - Eleagnales qabilasi Jiydadoşlar - Eleagnaceae oilasi

Oilaga 3 turkum 40 ga yaqin tur kiradi. O'zbekistonda 2 ta turkumga oid 5 turi o'sadi. Buta va daraxtlardan iborat. Gullari 2 jinsli. Shimoliy yarim shaming subtropik va mo'tadil iqlimli



hududlarida tarqalgan. O'zbekistonda jiyda (*Eleagnus angustifolia*) va chakanda (*Hippophae rhamnoides* dorivor, iste'mol qilinadigan o'simlik sifatida qadrlanadi. Chakanda - *Hippophae rhamnoides*- kichik daraxt yoki buta. Bo'yi 2-5 m ga yetadi, shoxlangan, o'tkir tikanli o'simlik.

Bargining

uzunligi 2-9 sm, eni - 3 -15 mm. Ustki tomoni och yashil, ostki tomoni kumushsimon oq ranglidir, gullari bargi bilan bir vaqtda chiqib rivojlanadi hamda to'p bo'lib shoxlarda joylashadi. Changchi gullarining gulqo'rg'oni 2 bo'lakli, 4 changchili. Urg'ochi gullarining gulqo'rg'oni 2 bo'lakli, o'rtasida bitta uzun ustuncha yetiladi. Yetilgan mevasi serishira, to'q sariq apelsin rangli, ananas mazasini beruvchi, sharsimon yoki biroz cho'zinchoq shaklda. May oyida

gullaydi, mevasi avgust-sentabr oylarida pishadi.

Xulosa: Jiydoshlar oilasi (*Rosaceae*) — o'zining boy turlar xilma-xilligi, keng tarqalganligi va ko'p qirrali ahamiyati bilan o'simliklar olamida alohida o'rin egallaydi. Ushbu oilaga mansub o'simliklar nafaqat oziq-ovqat manbai sifatida, balki dorivor, bezakbop va ekologik jihatdan muhim resurslar sifatida ham foydalaniladi. Olma, nok, gilos, shaftoli, qulupnay kabi mevali daraxtlar inson salomatligi va iqtisodiy hayotida katta rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov A. va boshqalar. Botanika. — Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2019.
2. Tojiboev K.Sh. O'simliklar sistematikasi. — Toshkent: Fan nashriyoti, 2018.
3. Abdullaeva M.X. O'simliklar morfologiyasi va ekologiyasi. — Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2020.
4. Flora of Uzbekistan. Volume I–IX. — Tashkent: Fan, 1941–1963.
5. Heywood V.H., Flowering Plants of the World. — Oxford University Press, 2007.